

Jubilæumspublikationer fra Det kongelige Bibliotek

På de følgende sider præsenteres en række publikationer, som udkom i forbindelse med biblioteksjubilæet i efteråret 1993 samt enkelte, der udgives i foråret 1994.

På Papir, Pergament og Palmeblade	47
Sådan set -	49
Set fra luften	56
Kamma Rahbeks brevveksling med Christian Molbech	59
Orkesterkatalog I-II	60
Slavonic Manuscripts in the Royal Library	62
Danske Provinstryk 1482-1830	63
Dania Polyglotta 1990-1991	65
Ung sprogforsker på rejse	67
Arabiske manuskripter	69
Danmark og Antikken 1980-1991	72

På Papir, Pergament og Palmeblade ... Skatte i Det kongelige Bibliotek

I anledning af, at det er 200 år siden, Det kongelige Bibliotek i København blev tilgængeligt for offentligheden som videnskabelig institution, har biblioteket udsendt en pragtfuld publikation i en dansk originaludgave og en paralleludgave på engelsk med mere end 450 illustrationer, de fleste i farver, som giver den interesserede læser en forestilling om dets rigdom. Også den som tror, at han allerede har en nogenlunde dækkende forestilling om biblioteket, vil for øvrigt med held kunne gå på opdagelsesrejse i denne bog, for der er samlet en hel verden i den - fra Gutenbergbiblen til Anders And på kinesisk, fra Frederik IIs 'Krigsbog', rigt illustreret med farvelagte træsnit og for øvrigt kun trykt i ét eneste eksemplar, til den store mængde postkort, der blev sendt ud på markedet i tiden før Første Verdenskrig, eller fra Poma de Ayalas Inkakronike med sine ca. 400 pennetegninger, hvis vej fra Sydamerika til Danmark ligger fuldstændigt i det dunkle, til håndskriftet med de fem Mosebøger, som Moses fra Ebermannstadt skrev i Bayern i 1290, og som blev købt i Ægypten til Det kongelige Bibliotek i 1761/62 af en af deltagerne i Carsten Niebuhrs ekspedition.

Harald Ilse har som forfatter og redaktør påtaget sig at skabe en nogenlunde overskuelig orden i denne brogede mangfoldighed, og han har fundet en indlysende løsning på problemet. I bogens første del, 'Samlingernes tilblivelse og vækst' (s. 11-143), fremstilles forholdsvis udførligt den kongelige bogsamlings vækst fra Frederik III's tid og i de første årtier som offentlig institution, frem for alt under D.G. Moldenhawer, hvor erhvervelsen af særligt store private samlinger (Thott, Suhm, Hielmstjerne) fandt sted. Tillige skildres de sidste 170 år af udviklingen fra universitetsbibliotek til Danmarks nationalbibliotek og åndsvidenskabeligt fagbibliotek, dog kun i hovedtræk og med særlig vægt på oprettelsen af nye afdelinger og indlemmelse af store specialsamlinger op til år 1993.

Anden del bærer overskriften 'Samlingerne belyst i temaer' (s. 145-344) og er udarbejdet således, at der gives mulighed for at præsentere de hoved-afdelinger, der er opstået sideløbende med Danske og Udenlandske Afdeling, gennem et rids af deres historie. Denne dels emner er: 'Håndskrifter fra europæisk middelalder', 'Bogtryk ca. 1450-1830' (med underafsnittene: 'Bog- og billedtryk ca. 1450-1500', 'Tyske bogtryk 1500-157', 'Europæiske bog- og billedtryk ca. 1570-1730', 'Danske bog- og billedtryk ca. 1730-1830', 'Kort og atlasværker', 'Groenlandica', 'Americana', 'Orientalia', 'Hebraica og Judaica', 'Billeder i Billedsamlingen',

'Musikalien' og som afslutning 'Bogbind'.

Det ville være meningsløst at fremdrage enkelte områder ud af denne overflod, thi udvalget ville blive vilkårligt (og som slesvig-holstener kunne man alligevel ikke holde sig fra at beklage tabet af Gottorperbiblioteket, Danmarks eneste 'litterære krigsbytte'). Derfor må det være tilstrækkeligt med et par generelle bemærkninger. Harald Ilse udtrykker i indledningen sin beklagelse over, at den af ham valgte opdeling af stoffet gør visse overlapninger uundgåelige. Man kan imidlertid forsikre ham om, at denne indvending ikke får nogen som helst betydning i praksis, da hans tekst i sin helhed er klar og koncis, og han alligevel uden undtagelse forstår at integrere den store mængde illustrationer i tankegangen. Man kan uden videre betragte bindet som en smuk billedbog, hvor billedteksten leverer den nødvendige information, men det fulde udbytte fås først, når man også inddrager den løbende tekst, thi her får man noget at vide om de enkelte tryks, håndskrifers og billeders betydning i Det kongelige Biblioteks univers. Loven, efter hvilken dette univers har udvidet sig indtil denne dag, formulerer Harald Ilse som den gjaldt for den absolutte monarks periode, men den gælder også det nuværende, demokratiske kongerige Danmark: "Frederik III's efterkommere delte ikke i synderlig grad hans boglige interesser, men én gang etableret repræsenterede biblioteket en del af Kongemagtens glans og prestige og blev fortsat udbygget ved store samlingskøb foruden løbende tilvækst ved køb og gaver. Initiativet lå som oftest hos de skiftende bibliotekarer". (S. 51).

De to bibliotekarer, som ud fra denne bogs synsvinkel indtager en fremtrædende plads, er, som man kan vente, D.G. Moldenhawer og H.O. Lange. I slutningen af sin skitse over bibliotekets historie giver Harald Ilse i al korthed et stolt og samtidig fortrøstningsfuldt resumé: "I 1989 blev Universitetsbiblioteket og Det kongelige Bibliotek slået sammen i én institution med fælles ledelse og administration. Fællesinstitutionen råder ved begyndelsen af 1993 over bl.a. knap 4,5 millioner bøger, ca. 125.000 håndskrifter, godt 240.000 trykte musikalien, omkring 10 millioner billedenheder og godt 250.000 kort. Ligesom flere gange tidligere i bibliotekets historie er indholdet ved at sprænge alle rammer, men med bevillinger til både en stor magasinudbygning og en ny hovedbygning i forbindelse med den gamle, vil problemerne være løst om nogle få år." (S. 143).

Hele bogens indhold bliver gjort tilgængeligt for læseren ved hjælp af et omfattende, kyndigt udarbejdet 'Emne- og stikordsregister' og et 'Personregister'. En stramt holdt litteraturfortegnelse opregner den vigtigste, for emnet relevante forskningslitteratur samt de hidtil offentliggjorte kataloger over samlingerne. Alt i alt: en værdig præsentation af Det kongelige Bibliotek, foretaget af bi-

blioteket selv i dets jubilæumsår, kort tid før alle husets kræfter - endnu engang - vil blive krævet med alt, hvad de har i sig, til den bebudede udvidelse.

Dieter Lohmeier

Professor, Bibliotheksdirektor, Kiel

På Papir, Pergament og Palmeblade ... Skatte i Det kongelige Bibliotek. En præsentation i billeder og tekst i anledning af 200-årsdagen for bibliotekets åbning for publikum. Ved Harald Ilse. 1993. 363 s. Ca. 460 ill. Stort format. Kr. 575,-
On Parchment, Paper and Palm Leaves ... Treasures of The Royal Library, Denmark. Harald Ilse. 1993. 364 pp. C. 460 ill. DKK 800,-

'Sådan set -' erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek

Siden Det kongelige Bibliotek i 1793 blev et offentligt brugsbibliotek, har utallige mennesker haft deres gang på stedet - af og til, ofte eller dagligt. Det har sat sig spor i statistikker og arkivalier, fysisk også i mishandling eller tyverier af bøger, men det har tillige bevirket værdifulde donationer fra ædle givere, som gerne så deres bøger stillet til rådighed for almenheden. Og så har benyttelsen naturligvis også sat sig spor i et væld af publikationer, for bibliotekets rige samlinger har jo bl.a., som sagt af professor *Billeskov Jansen*, gjort det til et "hjerterkammer" og "arnested" for dansk humanistisk forskning.

Ikke desto mindre er det påfaldende få, der gennem de 200 år har fortalt, hvilken rolle biblioteket har spillet for dem i deres arbejdsdag. Set indefra foreligger der enkelte gode skildringer af forhenværende bibliotekarer som f.eks. *Julius Clausen* og *Carl Roos*, men bortset fra kvitteringer for benyttelse i diverse forord, har det hørt til undtagelserne, at brugerne lod høre fra sig. En af de mest celebre var *Georg Brandes*, der i sine unge år plejede at sige, at "der var to magter i Danmark, med hvilke jeg ikke vilde eller kunde lægge mig ud, det kongelige Bibliotek og det Gyldendalske Forlag, thi uden det første kunde jeg ikke lære noget og uden det andet ikke udgive noget" (Levned II s. 177). Alligevel lykkedes det ham at lægge sig ud med overbibliotekaren Chr. Bruun, som fra midten af 1870'erne chikanerede ham med hjemlånsrestriktioner, utidige

hjemkaldelser og returneringer med 'haves ikke'-påtegning af lånesedler, der ikke var pinlig nøjagtigt udfyldt. Det er hvad Brandes påstår, senere blev forholdet bedre. I et brev fra 1916 hedder det: "Er det ikke flot af Det kgl. Bibliotek, at det forleden på én gang sendte mig 80 velskabte Bind. Saaledes mangler jeg ikke Læsning. Jeg havde 80 derfra i Forvejen" (Fund og Forskning 22 s. 242).

Elskværdigt fortolket kan den svigtende omtale i erindringslitteraturen opfattes sådan, at biblioteket har udført sine funktioner på selvfølgelig og derfor ret ubemærket måde, men kedeligt er det nu for bibliotekets historie, at det i nogen grad skorter på kød og blod. Melder erindringerne sig ikke af sig selv, er man så henvist til at søge dem fremkaldt, og det var hvad der skete, da biblioteket i 1906 flyttede fra Rigsdagsgården til sin nuværende beliggenhed. Dengang bragte 'Bogvennen' en længere artikel om "Livet i Det store kongelige Bibliotek", og da det op mod året 1993 stod mere end klart, at livet levedes og leves under stadig forandring, opstod ønsket om at bruge 200-årsjubilæet som anledning til atter at redde noget af dets historie for eftertiden. Håndskriftafdelingen rummer ganske vist en række interviews med ældre biblioteksbenyttere optaget på bånd i begyndelsen af 1970'erne - uddrag er publiceret i 'Med Birkelund på forperronen', 1972 - men vægten ligger her på mellemkrigstiden, så det var ikke overflødigt at gøre noget ved sagen. *Knud Bøghs* erindringer fra katalogværelset ca. 1955-80 forelå da i manuskript og gav, læseværdige som de er, yderligere en tilskyndelse. Samtidig med at 'Magasin' begyndte at publicere dem i 1992, blev der trykt en opfordring til alle, som kendte biblioteket, om at bidrage til et jubilæumsskrift med deres erindringer. Sandt at sige indløb der ikke ligefrem en strøm af bidrag, men de der kom var gode, og suppleret med tilsagn opnået efter nogle personlige henvendelser blev målet nået. På jubilæumsdagen kunne biblioteket takket være imødekommenhed fra 24 personer og støttet af to fonde udsende bogen *Sådan set - Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek indsamlet og udgivet i anledning af 200-års jubilæet for bibliotekets åbning for publikum den 15. november 1993*. 215 tospaltede sider incl. illustrationer og personregister.

Som en antologi af personligt farvede skildringer af biblioteksmiljøet opfylder bogen i mangt og meget sit formål, tilmed på så varieret og velformuleret vis, at den fremstår som den vel mest underholdende samling bibliotekshistorie(r), der er skrevet her i landet til dato. Det er blevet en samling nøgterne og kærlige, undertiden kritiske, hyppigt morsomme og frem for alt oplysende erindringer fra de sidste halvtreds år, hvortil kommer veteranen, fhv. arkivar C. Rise Hansens lange tilbageblik til anno 1930, da han under Julius Clausens berygtede regime begyndte at komme på læsesalen. Rise Hansens tætte benyttelse af biblioteket er

et fint eksempel på de fordele, *Rigsarkivet* og KB har som forskningsinstitutioner ved at ligge over for hinanden. En anden nært forbundet institution er *Sprog- og Litteraturselskabet*, hvis faste stok på læsesalen gennem mange år er repræsenteret med bidrag af henholdsvis en filolog og en historiker. Da læsesalen overhovedet er den oplagte scene for brugererindringerne, er dens dominerende skare af filologer, litteraturfolk og historikere meget rimeligt i overtal blandt forfatterne. Enkelte filosofiske og teologiske fagfolk har sluttet sig til skaren, og det er så bare ærgerligt, at f.eks. ikke så meget som en jurist har følt sig kaldet til at tage ordet.

Bidragene fra brugersiden er med navne og titler vist på hosføjede gengivelse af indholdsfortegnelsens første side. Når der kun forekommer bidrag af to kvinder, er det ikke redaktørens skyld. Ingen havde oprindeligt meldt sig, men *Caroline C. Henriksen* og *Minna Skaft Jensen* var i slutopløbet så venlige at reagere prompte på en ekstra opfordring. Ligeledes er det lykkedes at lokke to udenlandske besøgende ud af busken. Professor *P.M. Mitchell* fra USA er en kendt og skattet gæst på læsesalen, hvor han er kommet regelmæssigt i over 30 år, men alligevel vil hævde, at han bliver ved med at lære nyt om samlingerne. Den myreflottige professor, hvis elever vidste, at han om sommeren kunne træffes på sin faste plads ved bord 61, fortæller, at han en dag på én gang bestilte 60 bøger frem. Det blev biblioteket for meget. Han fik ikke som Georg Brandes serveret dem på et fad, men blev i stedet bevilget adgang til magasinet - så kunne han til begge parter tilfredshed ekspedere sig selv! En lignende løsning ville sandt nok være utænkelig i dag, hvor bitre erfaringer har slidt tillidsfuldheden ned.

Også *Thure Stenström* er litteraturprofessor og har fra Uppsala sendt et festfyrværkeri af "minnesbilder" fra nogle givtige studieophold i København, hvor biblioteket ikke bare var et bibliotek: "Det var ett hem, det var en livsstil". Da Stenström første gang trådte over tærsklen, traf han en professor fra Lund, der bød ham velkommen til bibliotekets rigdom på svensk litteratur. Forskellen fra Sverige var blot, at her var materialet i reglen ikke udlånt, eller udtrykt på anden måde: biblioteket var den ideelle arbejdsplads for enhver svensk. Forholdet bekræftes på sin vis af *Lars Peter Rømhild*, som fandt nogle lidet kendte polemiske pjecer af og mod litteraturhistorikeren Fredrik Böök. Men at få dem ekspederet til læsesalen - derom handler en af bogens kringlede historier, som påførte forfatteren en distraktion blandt attraktioner.

Hovedindtrykket er et bibliotek, som udgør et alt andet end kedeligt forum for studier og kontakter. "Der var et utroligt dynamisk fagligt miljø på læsesalen, og man fandt hurtigt ud af at udnytte hinandens viden. Det var ofte i pauserne, i diskussionerne med hinanden, at vi nåede flere skridt videre i vores egen

INDHOLD

BIBLIOTEKET SET UDEFRA	11-86
<i>P.M. Mitchell</i> : En røst fra bord 61	11
<i>Thure Stenström</i> : Minnesbilder från Det kongelige Bibliotek	17
<i>Svend Eegholm Pedersen</i> : Det kongelige Bibliotek som ordbogsbase	27
<i>C. Rise Hansen</i> : Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek	37
<i>Svend Erik Stybe</i> : Stemninger og mennesker på Det kongelige Biblioteks læsesal	53
<i>Herluf Nielsen</i> : Erindringer og betragtninger af en historiker	59
<i>Lars Peter Rømhild</i> : Attraktioner og distraktioner	63
<i>Jens Glebe Møller</i> : Danmarks bedste arbejdsplads	69
<i>Sven Erik Nordenbo</i> : En kult for VERITAS	71
<i>Thorkild Kjærgaard</i> : Hvor lammet græssede med løven: Læsesalen på Det kongelige Bibliotek i 1970erne	75
<i>Caroline C. Henriksen</i> : Erindringer fra bord nummer 10	81
<i>Minna Skafte Jensen</i> : Biblioteket oplevet af en klassisk filolog	86
BIBLIOTEKET SET INDEFRA	87-194
<i>Bjørn Ochsner</i> fortæller om sin ansættelse og årene i Billedsamlingen (1944-1980)	89
<i>Torben Nielsen</i> : Yngstemand i fyrrerne	99
<i>Mogens Blegvad</i> : Mine første år på Det kongelige Bibliotek (1949-52)	109
<i>Eric Jacobsen</i> : Bibliotekar og fagreferent på KB i 1950erne	115
<i>Erik Dal</i> : Erindringer om Hr. Paulli	125
<i>Jacob Thomsen</i> : En studentermedhjælperes erindringsglimt fra 1955	135
<i>Knud Bøgh</i> : Lånere og gæster i Det kongelige Biblioteks katalogværelse ca. 1955-1980. En katalogvægts erindringer	139
<i>Nynne Koch</i> : Den gode tid i Det kongelige Bibliotek - da feminologien sprang ud	157

<i>Mogens Weitemeyer: En folkebibliotekar går til</i>	
Det kongelige Bibliotek	171
<i>Nanna Schiødt: Fortidens stabilitet og fremtidens idéer i</i>	
musikalsk perspektiv	181
<i>Knud Erik Larsen: Bogbinder på Det kongelige Bibliotek.</i>	
Et kalejdoskop 1961-1990	187

FRA FOLKEMINDESAMLINGEN	195-208
-------------------------	---------

<i>Henrik Juul Hansen: Nissernes og troldenes fortrolige -</i>	
et portrætessay fra de dage da Folkemindesamlingen	
logerede i Det kongelige Bibliotek	197
<i>Iørn Piø: Fra den gamle Folkemindesamling</i>	201

TIDSTAVLE	209
-----------	-----

PERSONREGISTER	210
----------------	-----

DESUDEN BIDRAG FRA BOGHYLDEN MED CITATER AF
Viggo Barfoed, Bo Bramsen, Robert L. Hansen, Niels Helweg-Larsen,
Tom Kristensen, Jacob Paludan, H. Topsøe-Jensen, Mette Winge

forskning. Læsesalen var med til at danne de fysiske rammer for en tværfaglig udveksling der nok ellers ikke havde fundet sted", skriver *Caroline C. Henriksen*. *Svend Erik Nordenbo* oplever læsesalen med dens kirkeagtige søjlerum som bibliotekets hellige hal, hvor studierne typisk udøves som 'en kult for veritas', mens *Thorkild Kjærgaard* karakteriserer den som et paradisisk sted, hvor lam kunne trives i fordragelighed med løver: "Med sin brogede forening af veletablerede forskere, yngre akademikere, studenter fra alle mulige fag, rene videnskabelige lystvandrere og, nu og da, regulære tosser, som alle fik den samme venlige og perfekte behandling, var Det kgl. Biblioteks læsesal i 1970erne et videnskabeligt paradys, hvor lammet græssede med løven". Kjærgaard slutter med en advarsel mod at lette på trængslen ved at gøre læsesalen eksklusiv og forbeholdt 'rigtige' forskere. Det vil efter hans opfattelse være et syndefald "i dyb konflikt ikke blot med læsesalens traditioner og med det åbne demokratiske samfund, men også med den ægte videnskabeligheds inderste væsen, som er usnobbet og egalitær".

Henved halvdelen af bidragyderne har oplevet biblioteket udefra. I bogens anden halvdel fortæller tidligere medarbejdere og en enkelt nuværende fra livet bag kulisserne. Mens læsesalen bortset fra et stigende antal besøgende synes at have været stort set uberørt af tiden, så at f.eks. en besøgende efter et fravær på 35 år straks genfandt hele den gamle stemning (s. 108), oplever en læser baglandet i 1940erne og 50erne som væsensforskelligt fra i dag. Specialiseringen i funktioner var langt mindre udtalt, og datidens elendige pladsforhold er iøjnefaldende, når man ser sammenstuvningen på Danske kontor (s. 127), eller hvordan afdelingsledere sad række i række med kolleger, der klaprede løs på deres skrivemaskiner, ved den såkaldte grædemur (s. 176). Senere er pladsforholdene blevet væsentligt forbedrede, også for publikum, men det samme kan næppe siges om den særlige form for uddannelse af forskningsbibliotekarere, der indtil ca. 1970 bestod i, at de i deres første år hjalp til med påpladssætningen af afleverede bøger. Den er en saga blot, men fremhæves i de gamle biblioteksrotters erindringer som en effektiv måde at lære bogbestanden før 1950 at kende på. Nu kalder andre nødvendige arbejdsopgaver, og med næsten hele den udenlandske bestand flyttet i depoter er situationen i dag, at bibliotekarere og forskningsbibliotekarere ligesom publikum er henvist til at orientere sig i den via skærm-billeder og kataloger. De savner med andre ord den baggrund af selvsyn, som tidligere blev anset for alfa og omega og jo unægtelig også var til støtte, når lånerne søgte bibliotekarisk vejledning i samlingerne. Uddannelsesaspektet udbygtes iøvrigt af *Mogens Blegvad* med en skildring af den begyndende undervisning

ledet af Palle Birkelund, som senere blev overtaget af Danmarks Biblioteksskole.

Disse bibliotekarbidrag har muligvis mindre interesse uden for end inden for murene, men mon ikke en og anden låner har spekuleret over, hvad der gik for sig bag skranken? Her får de i det mindste delvis besked og må i tilgift tage til sig, at der i bibliotekspersonalets verden rumsterer en byrde, som sammenfattende går under betegnelsen 'vanskelige lånere'. Der berettes om udlånsafdelingen i 1940'erne og 50'erne (af *Torben Nielsen* og *Jacob Thomsen*), om Danske Afdeling og dens navnkundige chef i 1950'erne R. Paulli (af *Erik Dal*), om accessionen af billeder i Billedsamlingen (af *Bjørn Ochsner*) og om bogvalget i afdelingen for udenlandske bøger (af *Eric Jacobsen*). *Nynne Koch* fortæller personligt og morsomt om atmosfæren i den udenlandske accessionsafdeling ca. 1960-80, om sin rolle som enfant terrible og om dengang, 'da feminologien sprang ud' - og *Nynne Koch* med den. *Mogens Weitemeyer* anstiller sammenligninger mellem forholdene i Københavns Kommunebiblioteker og på KB, og *Nanna Schiødt* genkalder sig arbejdsåret 1962 i Musikafdelingen, da *Sven Lunn* stod ved roret (men efter *Jacob Thomsens* udsagn altid med hånden i lommen). *Knud Erik Larsen* skildrer arbejdet i bibliotekets bogbinderi og konserveringsværksted, og *Iørn Piø* meddeler gavmildt egne folkeminder fra Folkemindesamlingen i de gode gamle dage, da den (indtil 1967) logerede på Slotsholmen. I persongalleriet indgår 'Møg-Hans', en 'hofarkivar' og 'onkel Raimund', og har man hidtil ikke vidst, hvad en apropolog er, så får man det nu forklaret af *Piø*. Lidt længere tilbage rækker *Henrik Juul Hansen* med ungdomserindringer fra *Hans Ellekildes* velmagtstid.

Selvfølgerlig tilgodeser bogen ikke alt og alle, og efter dens fremkomst afslørede *Bo Bjørnvig* en af dens mangler ved at trykke sine erindringer som studentermedhjælper i en artikel i 'Weekendavisen'. Set fra magasinernes gange og irgange fremmaner de en verden for sig dengang i 1970'erne. De genoptrykkes i nærværende nummer, og skulle endnu et par læsere føle sig inspireret til at give deres besyv med, tager redaktøren af 'Magasin' gerne mod yderligere nogle bidrag. Bøger har deres skæbne, biblioteker ikke mindre.

Harald Ilsøe

Seniorforsker, cand.mag.

Sådan set -. Erindringer fra og om Det kongelige Bibliotek. Red. Harald Ilsøe. 1993. 215 s. Ill. Kr. 140,-

Set fra Luften

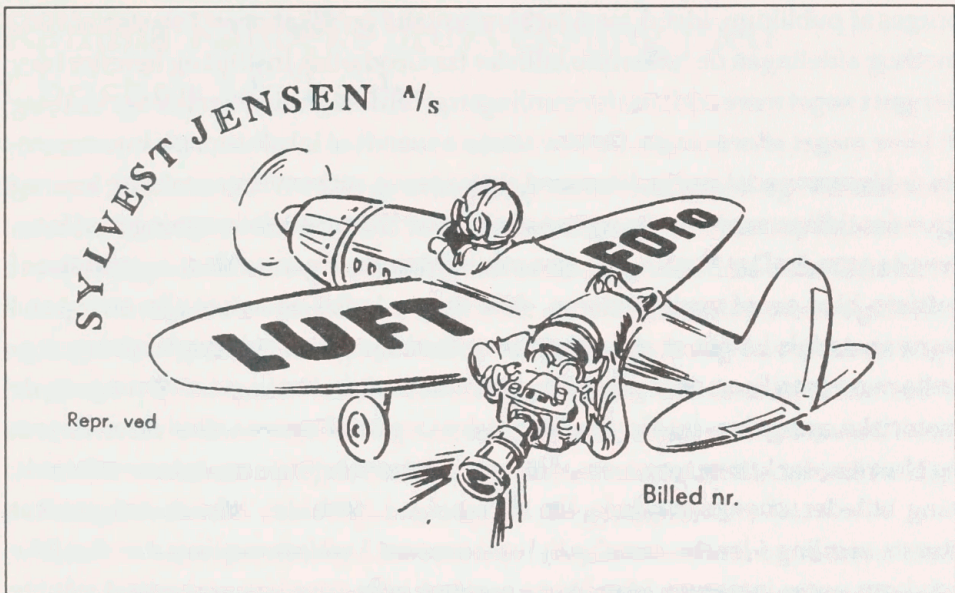
Sylvest Jensen og den danske bondegård

Kort- og Billedafdelingens bidrag til jubilæumspublikationerne var bogen om Sylvest Jensen og hans luftfotografier, især i forbindelse med fotografering af bondegårde i perioden 1936 til 1983. Bogen blev produceret i et samarbejde med Landbohistorisk Selskab ved lektor Claus Bjørn, der fungerede som redaktør på bogen ved at indsamle de fem forfatters indlæg, læse korrektur og ordne de praktiske sider af bogproduktionen. Fra Det kongelige Bibliotek deltog som forfattere overassistent, cand. mag. Arne Andersen og forskningsbibliotekar, cand. scient. Henrik Dupont, endvidere medvirkede bibliotekskonsulent Marianne Alenius ved bogtilrettelæggelsen.

Bogen indeholder en kort historisk oversigt omkring luftfotografiet i Danmark og en biografi om Viggo Sylvest Jensen og hans etablering af Sylvest Jensens Luftfoto, ved Henrik Dupont. Selve Sylvest Jensens samling omtales mere dybtgående i en artikel af Arne Andersen, hvori gives en beskrivelse af de mange forskellige delsamlinger, dels deres omfang historisk dels de forskellige karakteristika og samlingens udbredelse indenfor Danmark. Der gøres endvidere rede for de forskellige tilgange til samlingerne, således at man kan få et indtryk af mulighederne for at finde et billede fra sin egen hjemstavn. I denne artikel omtales ligeledes konkurrerende firmaer, hvis samlinger også er i bibliotekets eje.

En artikel af tidligere overinspektør ved Frilandsmuseet Peter Michelsen, fortæller om hvorfor det så sådan ud, byggeskikken omkring de danske gårde, dels forskellige regionale karakteristika dels en mere historisk udvikling af gårdtyperne. Derudover kommer Peter Michelsen ind på, hvad der iøvrigt kan læses af luftfotografierne.

I hovedkapitlet har museumsinspektør Mette Skougaard og arkitekt Jesper Herbert Nielsen udvalgt en række gårde fra forskellige egne af landet og følger via luftfotografierne disse gårdes udvikling over en knap 50-årig periode, for derved at belyse ændringer i såvel gårdenes bygningsstil som i funktionerne indenfor såvel gård som tilhørende arealer. Til dette brug er Sylvest Jensens samling enestående, selv om billederne ikke er taget med dette for øje, men snarere for at give den enkelte gårdejer en mulighed for at pynte sine stuer og vise sin ejendom frem. Ved dels at følge gårdene på fotografierne, dels at bruge andre kildematerialer, bl.a. mange samtaler med de nuværende ejere af gårdene, er det lykkedes at skrive en spændende udviklingshistorie omkring en periode med meget store omvæltninger indenfor dansk landbrug.

Reklamepostkort for Sylvest Jensen Luftfoto

Bogen vil forhåbentlig inspirere til yderligere anvendelse af de enorme kildeværdier, der ligger i disse billeder.

Luftfotografierne i Det kongelige Biblioteks Billedsamling er udskilt i en særlig Luftfotosektion, der for tiden befinder sig i magasiner i Havnegade, men får bedre placering når de nye lokaler i Havnefronten tages i brug i 1996.

Biblioteket har lige siden 1913 købt eller fået luftfotografier til sin samling, hvormed Billedsamlingen råder over et meget imponerende udsnit af de billeder der overhovedet er taget fra luften over Danmark. Dette gælder lige fra de første bevarede ballonoptagelser i 1890, til de nyeste overflyvninger af landet i 1:25000 fra 1988.

Langt de fleste billeder har vi såvel negativ som positiv, samlingerne omfatter såvel optagelser taget skråt, med henblik på illustration, som optagelser taget som lodbilleder med det primære formål at anvende dem ved kortproduktion og kortrevidering. Biblioteket modtog i 1960'erne en række mindre samlinger, udover de enkelte billeder, der i perioden fra 1913 var indkommet til afdelingen. En række mindre firmaer måtte i midten af 1960'erne ophøre med luftfotografering og deres samlinger af positiver og negativer blev reddet, ved at biblioteket enten overtog eller købte for en symbolsk betaling. Kun en mindre del af disse samlinger blev i første omgang optaget i samlingerne, formodentligt pga. ressourcemangel. De fleste af billederne kom i magasin, uden mulighed for at kunne

bruges af publikum, idet disse ikke blev omtalt i publikationer. I starten af 1980 modtog afdelingen de historiske billeder fra Geodætisk Institut og herefter blev der gjort noget mere reklame for samlingen af luftfotografier, der hurtigt viste sig at blive meget efterspurgt. De blev straks anvendt af lokalhistorisk interesserede, de blev anvendt i forbindelse med skelsager og andre tvister omkring huse og grundes tidligere udseende, og endelig blev de anvendt i eftersøgningen af forurenede grunde. Den store interesse omkring forurening førte til, at anvendelse af luftfoto blev en af mulighederne, dels kunne lodbilleder fortælle om spor i terrænet, dels kunne skråoptagelser af såvel byer som enkelte fabrikker, fortælle mere detaljeret eller give spor at gå videre efter. Det var i første omgang de historiske optagelser fra Geodætisk Institut, og samlingerne efter Aero-Expres og Nowico, der kunne anvendes. Ålborg og Odense luftfoto var i større udstrækning billeder af enkelte gårde. Da biblioteket i 1989 blev tilbudt den absolut største samling i landet, nemlig Sylvest Jensens Luftfotosamling, var der ikke tvivl om vores interesse, idet denne samling ville supplere og kraftigt udvide vore øvrige samlinger af luftfotografier. Det lykkedes at erhverve samlingen, der dog var så kostbar, at samlingen måtte drives efter reglerne om indtægtsdækket virksomhed, hvis den skulle fortsætte; der var ikke ressourcer til at forøge den almindelige samling med så mange billeder som de ca. 2,5 mill. enheder udgjorde. Siden 1990 har Luftfotografierne derfor udgjort en særlig sektion indenfor Billedsamlingen, med andre regler for betaling mm. end den øvrige samling.

Det er enestående, at det er lykkedes at samle en så forholdsvis komplet samling af billeder indenfor et område. I de fleste andre lande er billederne enten slet ikke optaget eller blevet spredt på mange forskellige samlinger, og i endnu flere tilfælde er samlingerne destrueret. Det er dog ikke problemløst at passe så store samlinger; vi står overfor store problemer, negativer af nitrat, der er såvel brandfarlige som meget let nedbrydelige, og de mange billeder er dyre at håndtere, idet der naturligvis ikke er samme efterspørgsel som efter helt nye billeder.

Billedsamlingen er en blanding af museum, arkiv og billedbureau, med alle de forpligtelser det medfører at bevare en del af landets visuelle kulturarv.

Henrik Dupont
Fung. førstebibliotekar

Set fra Luften. Sylvest Jensen og den danske bondegård. Red. Claus Bjørn. Udg. af Det kongelige Bibliotek og Landbohistorisk Selskab. 1993. 126 s. Rigt ill. Kr. 188,-

Kamma Rahbeks brevveksling med Christian Molbech

Kamma Rahbeks (1775-1829) brevveksling med forfatteren og videnskabsmanden Christian Molbech (1783-1875) er et af de mest interessante litterære og menneskelige dokumenter fra Bakkehuskredsen og guldalderens Danmark. Siden et udvalg af brevene udkom i 1883, har den ofte være diskuteret og citeret og bogen har gennem mange år været næsten uopdrivelig hos antikvarboghandlerne. Nu udgiver cand.phil. Kirsten Dreyer hele korrespondancen i uforkortet skikkelse i tre bind. Bd. I-II, ialt 739 sider, rummer alle brevene samt en illustreret indledning og er netop udkommet, medens bd. III, der indeholder en fyldig kommentar samt registre, udgives i begyndelsen af 1994.

Gennem korrespondancens 302 breve, der næsten alle stammer fra årene 1813 og 1815, følger man næsten dag for dag som i en dagbog et intenst og konflikfyldt venkab, der ikke står tilbage for Ibsens og Strindbergs psykologiske dramaer. Brevvekslingen belyser ikke alene to vidt forskellige personligheders tanker om eksistensen og individet, men afspejler også sammenstødet mellem to åndsretninger. På den ene side står Kamma Rahbek, der havde sine rødder i 1700-tallets optimistiske tro på fornuften og den frie vilje, og på den anden Chr. Molbech, der var repræsentant for den sværmeriske og elegiske romantiske tankegang.

Men brevvekslingen er også en enestående kulturhistorisk kilde. Ved siden af de tidstypiske religiøse og filosofiske diskussioner, hører man om stemningen i et Danmark, der netop var gået statsbankerot, og man fornemmer nederlagsstemningen omkring freden i Kiel og afståelsen af Norge. Desuden vil brevvekslingen have interesse for studiet af Grundtvigs liv. Netop i 1813 kom det til et opgør i venskabet mellem Molbech og Grundtvig. Korrespondancen belyser ikke alene Molbechs reaktion i denne anledning, men også den rolle Kamma Rahbek spillede i forbindelsen med opgøret.

Brevvekslingen anslår dog ikke kun de dystre toner. Den vrimler med små og levende situationsbilleder fra livet på Bakkehuset på Frederiksberg, som Kamma gjorde til et samlingssted for tidens førende digtere og kulturpersonligheder. Oehlenschläger, Grundtvig og J.P. Mynster er blot nogle af de mange gæster, man hører komme og gå. Kamma Rahbeks theborde og interesse for blomster, der har gjort hende til en myte sammen med hendes talent for at skrive fine og åndfulde breve, belyses også. Desuden møder man helt nye og spændende sider af Bakkehuset og Kamma Rahbeks personlighed. Det gælder fx hendes store

kærlighed til børn, hendes bekymring for Rahbek og hendes musikalske talent.

Medens Kamma Rahbek altid sad hjemme på Bakkehuset og skrev sine breve, skrev Molbech ofte fra Det kongelige Bibliotek, hvor man bl.a. hører om bibliotekets andel i forberedelserne til den første Hamlet-opførelse i Danmark. Men hans mest levende og interessante breve er skrevet under rejser rundt i landet i sommeren 1813 og 1814. Her belyses livet på herregårde og i præstegårde og Molbechs smukke naturskildringer vil stadig fange enhver, der er interesseret i topografi.

Kamma Rahbeks brevveksling med Christian Molbech vil således alt i alt være en guldgrube for enhver, der er interesseret i Bakkehuset og guldalderens kulturhistorie.

Marianne Alenius

Bibliotekskonsulent, lic.phil.

Kamma Rahbek og Christian Molbechs Brevveksling. Udgivet med indledning og kommentar af Kirsten Drejer. Det kongelige Bibliotek: Museum Tusulanums Forlag. 1993-94. Bd. 1-3. (Danish Humanist Texts and Studies 6). Kr. 540,-

Orkesterkatalog I-II

Det kongelige Bibliotek har igennem adskillige år opbygget en omfattende samling noder til danske og udenlandske kor- og orkesterværker, der benyttes intensivt af musikskoler, musikkonservatorier, professionelle og amatørorkestre og kor landet over. Samlingen, som findes i Orkesterbiblioteket i Det kongelige Biblioteks Musikafdeling, virker som national overcentral for udlån af opførelsesklare orkester- og korværker. Samlingen rummer hovedsagelig værker inden for den klassiske genre og har besætningsstørrelser fra de største oratorier med solister, kor og dobbelt-orkester til små stykker for stryge- eller kammerorkester. Ca. 2.800 af de over 4.000 værker er trykte og indbundne og klar til udlån, resten er manuskripter og kun til læsesalsbrug eller til kopiering.

I mange år var en samlet registrant over de udlånsklare værker et stort ønske blandt Orkesterbibliotekets brugere, og for at imødekomme dette ønske påbe-

gyndtes 1985 den første egentlige katalogisering og edb-registrering af samlingen. Registreringen foretoges i henhold til de daværende danske DANMARC og engelske UKMARC formatteringsregler for edb-registrering til forskningsbibliotekernes fælles edb-system SAMKAT. Siden 1987 er registreringen foretaget til Det kongelige Biblioteks eget edb-system REX. Det blev tidligt besluttet dels at foretage en klassifikation af samtlige værker på grundlag af DK5-klassifikationen, dels at anvende uniforme titler. Sidstnævnte betyder, at samme værk optræder under samme titel, uanset udgave eller version. Der skelnes mellem genretitel som f.eks. symfoni eller koncert og prægnanttitel som f.eks. Elverhøj. Dette er en stor fordel, idet man dermed får alle dele, Ouverturner - arier - mellemaktsmusik etc. samlet under samme hovedtitel. Derudover valgtes at standardisere besætningsangivelser ud fra BBC Music Library Orchestral Catalogue I-IV, som på en forholdsvis enkel måde angiver antallet af de enkelte instrumenter. Træblæsere (fløjte, obo, klarinet, fagot) nævnes først, derefter messingblæsere (horn, trompet, trombone, tuba), slagtøj (stortromme, lilletromme, bækken o.a.), tasteinstrumenter (klaver, cemballo, o.a.) og endelig strygere (violin I, violin II, viola, cello, kontrabas). Endelig forsynedes værkerne med supplerende oplysninger som f. eks. opus-nummer, nummer i værkfortegnelse og toneart i det omfang disse oplysninger kunne skaffes til veje.

Centralt for arbejdet med udgivelsen af den trykte katalog har været bibliotekets edbafdeling ved Morten Rønne, der forestod udtræk og konvertering af poster fra REX, og Mikael Engelstoft Hansen, der forstod den omfattende sortering af poster og desktop publishing.

Første bind af den trykte katalog udkom i 1987 og rummede 500 værker, andet bind i 1990 med yderligere 1000 værker, begge udelukkende som alfabetiske kataloger. Den endelige udgave, som nu foreligger, er en kumuleret katalog med såvel en alfabetisk som en systematisk del, ordnet efter DK5-klassifikation. Den rummer ca. 2800 værker. Mange af værkerne optræder flere steder i den systematiske del, hvilket skyldes, at de har såvel hoved- som biplacering, f.eks. placeres Ouverturen til en opera både under Orkestermusik uden soloinstrumenter (DK 78.411) og under operaer (DK 78.81:2). Katalogen rummer foruden selve værkerne en liste over de anvendte forkortelser, en værkfortegnelse over de vigtigste komponister, en oversigt over den systematiske del samt et indledende afsnit, der bl.a. forklarer nærmere om posternes øvrige indhold, f.eks. forlag, udgivelsesår, sprog, stemmeoptælling og udstillingssignatur.

Det er en stor glæde for Det kongelige Bibliotek hermed at kunne afslutte et mangeårigt registreringsarbejde med denne samling, og vi håber denne katalog vil blive et godt udgangspunkt for musikudøvelsen i Danmark.

I bibliotekets serie af *Informationsbrochurer* (nr. 11 i dansk og engelsk udgave) findes en kort beskrivelse af andre nodesamlinger i Orkesterbiblioteket, foruden praktiske oplysninger om hjemlånsregler og åbningstider. En dyberegående redegørelse om Orkestebibliotekets historie kan læses i tidsskriftet *Magasin fra Det kongelige Bibliotek*, 6. årg. nr. 2, 1991.

Kurt Ferré Andersen
Overassistent

Orkesterkatalog I-II. Symfoniorkester, Strygeorkester, Kammerorkester, Kor. Ved Kurt Ferré Andersen. 1993. Bd. 1-2. (Specialhjælpemidler 27). Kr. 200,-

Slavonic Manuscripts in the Royal Library

Der er 41 slaviske håndskrifter i Det kongelige Biblioteks samlinger. I 1917-18 blev de registreret og undersøgt af den århusianske professor Adolf Stender-Petersen. Arbejdet resulterede i en håndskrevet katalog. - Denne katalog har været ivrigt brugt af forskere, som kendte til den i forvejen. Men da den aldrig har været publiceret, har det hidtil kun været meget få, der vidste, hvilke slaviske håndskrifter, der kunne findes i Danmark.

Professor Gunnar Svane fra Århus Universitet tog imidlertid udfordringen op. Han har gennemgået katalogen og har på baggrund af den nyere forskning i den oldslaviske tradition kunnet udarbejde en fyldigere og mere nøjagtig beskrivelse af de 41 oldslaviske manuskripter.

Registraturen er ordnet efter følgende systematik: Teologiske tekster, lovtekster, videnskabelige tekster, blandede skrifter.

Birgitte Possing
Overarkivar, dr.phil.

Slavonic Manuscripts in the Royal Library. A Catalogue. Ved Gunnar Svane. 1993. 131 s. (Indsigt. Håndskriftafdelingens arkivregistraturer 4). Kr. 75,-

Danske Provinstryk 1482-1830

Som en af de sidste publikationer til markering af Det kongelige Biblioteks 200-års jubilæum som offentligt bibliotek udkommer i nærmeste fremtid første bind af *Danske Provinstryk 1482-1830*.

Hvis man ville give den en umådelig lang undertitel, ville den være: *Bibliografi over bøger, småtryk og blade trykt i det nuværende Danmark (uden for København), ordnet efter by, bogtrykker og trykkeår - til brug for lokal-, person-, erhvervs- og boghistoriske undersøgelser*. Dertil kan føjes, at den uden tvivl også vil kunne bruges i forbindelse med den forskning i folks læsevaner, som er blevet aktuel i de senere år.

Baggrunden for bibliografien er, at dansk bogtryk indtil 1600 er beskrevet og indexeret i Lauritz Niensens *Dansk Bibliografi 1482-1600*. Vil man gå længere, er det rundt regnet 100 år gamle værk *Bibliotheca Danica 1483-1830* stadig et dagligt hjælpemiddel, der med systematisk opbygning og forfatter-, anonym- og sagregistre giver brede indgange til den danske nationallitteratur fra nævnte periode. Beskæftiger man sig imidlertid med bogtrykhistorie efter 1600, er man næsten fortabt; et fåtal af bogtrykkerne er blevet genstand for monografisk behandling, og endnu færre har man forsøgt at udarbejde værkfortegnelse for.

Af *Bibliotheca Danica*s skønsmæssigt 75.000 titler er c. 3500 trykt i de nuværende danske provinser (og godt 8000 i Sydslesvig, Norge, Island og kolonierne). Provinsens bogproduktion indtager således en beskeden plads i forhold til hovedstadens. Til gengæld er den udtryk for de enkelte byers og egne virke, betydning og tiltrækningskraft for skribenter. Københavns bogproduktion er efter sagens natur udtryk for en centralisme uden de nuancer og accenter, som akademitryk fra Sorø i 17. århundrede, flyveblade fra Haderslev i 18. og - i mindste omfang - seminarietryk fra Borris i 19. er udtryk for. Bibliografiens flersidede lokalhistoriske betydning understregedes, da Erik Dal på Danmarks Biblioteksskole 1967-74 havde en række elever, der skrev hovedopgaver om enkelte bogtrykkere og placerede dem i tid og sted; to af disse arbejder om Ribe og Slagelse er trykt.

Omfanget af bibliografien er over 4.000 titler, idet det ved brug af forskellige kilder og forespørgsler i en lang række institutioner er lykkedes at opspore væsentligt flere end de nævnte c. 3.500 BD-titler. Det skal her - med tak - nævnes, at vi næsten overalt har mødt en helt utrolig hjælpsomhed fra kolleger og private, der ofte ikke blot har svaret på konkrete spørgsmål, men også har foretaget selvstændige undersøgelser for at kunne pege på os ubekendte provinstryk. Der

er i bibliografien kun medtaget tryk, der er lokaliseret og set, medmindre de er i Bibliotheca Danica.

Med topografisk inddeling som højeste princip falder bibliografien naturligt i fem dele:

- I. *Sjælland, Lolland, Bornholm*: Helsingør, Hørsholm, Lyngby, Maribo, Roskilde, Rønne, Slagelse, Sorø.
- II. *Nordjylland*: Thisted, Viborg, Aalborg.
- III. *Midtjylland*: Borris, Fredericia, Horsens, Randers, Ribe, Vejle, Aarhus.
- IV. *Sønderjylland*: Haderslev, Sønderborg, Tønder, Aabenraa.
- V. *Fyn*: Nyborg (1 titel), Odense.

Af disse er bind I det største med 1132 titler, tæt fulgt af V med c. 1000 titler, mens de øvrige er noget mindre.

Hver regions byer er bibliograferet alfabetisk. Flere bogtrykkere i samme by er ordnet efter året for deres tidligste tryk. En bogtrykkers titler er ordnet kronologisk, inden for hvert år alfabetisk; tryk, hvis år ikke er angivet eller har kunnet fastslås, står før de daterede. Hver bogtrykker, hans firma og materiel præsenteres kort forud for hans bibliografi.

Alle titler trykt før 1601 er anført i kort normaliseret form efter Lauritz Nielsen. Titlerne er forsynet med henvisning til LN (hvis nummer svarer til Det kongelige Biblioteks opstillingssignatur).

Titler efter 1600 er detaljeret beskrevet efter et eksemplar af den pågældende bog. Hovedbeskrivelsen omfatter forfatternavn, fuldstændig titel og kollationering. Derefter følger en række punkter med forskellige andre oplysninger, hvoraf kan nævnes: Impressum, Forfatterens stillingsbetegnelse, Titelvarianter, Varianttryk, Andre udgaver samt det meget væsentlige: Typografisk beskrivelse. Her gives blandt andet oplysning om skriften, når den afviger fra det normale (som er fraktur til dansk og tysk, antikva til latin m.v.), om fremhævelses- og prydskrifter, om illustrationer med angivelse af, om det er træsnit, kobberstik m.v., og om andre dekorative elementer som pryddinier, friser og vignetter med angivelse af, om de er træskårne eller typografiske. I bibliografiens indledende afsnit gives en række eksempler på disse ting, hentet fra nogle af det pågældende binds tryk. Beskrivelsen af hver titel slutter med en henvisning til Bibliotheca Danica og en eventuel bogtrykkerbibliografi samt med det bibliograferede eksemplars lokalisering, hyppigst Det kongelige Bibliotek (her anføres opstillingssignatur).

Hvert binds indledende afsnit rummer blandt andet et skema over alle de provinsbyer, hvori der fandtes bogtrykkere, med angivelse af det samlede antal titler og de enkelte bogtrykkeres åremål, samt to litteraturlister, en almen og en

speciel for det pågældende bind. Og hvert bind afsluttes med et person- og et stedregister samt et systematisk register. Personregistret omfatter *alle* nævnte personnavne, stedregistret ikke blot alle navne på lokaliteter, men også på bygninger (St. Mortens Kirke i Næstved) og institutioner (Det dramatiske Selskab i Slagelse), mens det systematiske register er mere kortfattet. Det bygger på BDs systematik og henviser kun til løbenumre.

Det er planen at afslutte bibliografien med et fælles registerbind (VI), der blandt andet også skal indeholde en oversigt over de ikke-lokaliserede provinstryk, der er nævnt i forbindelse med de enkelte beskrivelser.

Initiativet til udarbejdelsen af *Danske Provinstryk* kom fra Erik Dal (1953-63 forskningsbibliotekar i, derefter indtil 1967 førstebibliotekar for Danske Afdeling), der også har lavet forarbejderne, herunder afmærkning af provinstrykkene i Bibliotheca Danica og udformningen af de bibliografiske principper. Da det bibliografiske arbejde påbegyndtes, knyttedes denne artikels forfatter (bibliotekar samme sted fra 1965) til projektet. Bibliografien udgives i fællesskab af Det kongelige Bibliotek og Det danske Sprog- og Litteraturselskab, og under forudsætning af den nødvendige økonomiske støtte vil de øvrige fire bind samt registerbindet udkomme i løbet af årene 1994-98.

Grethe Larsen

Bibliotekar

Danske provinstryk 1482-1830. En bibliografi udarb. af Grethe Larsen under red. af Erik Dal. Bd. I. Sjælland, Lolland, Bornholm. Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Det kongelige Bibliotek. 1994. 250 s. Fol. I komm. hos C.A. Reitzels Forlag. (DSL publikation nr. 167). Kr. 350,- for bd. I; kr. 1875,- for bd. I-VI ved bestilling i forbindelse med udgivelsen af bd. I.

Dania Polyglotta 1990-1991

Danske Afdeling har udsendt en dobbeltårgang af *Dania Polyglotta*, den løbende fortegnelse over fremmedsproget litteratur om Danmark og udenlandske oversættelser eller udgivelser af danske forfattere.

Fortegnelsen omfatter 3.118 bøger og tidsskriftartikler ordnet efter emne, og et blik på emneoversigten viser, at med *Dania Polyglotta* i hånden er det muligt

at henvise udlændinge til litteratur på hovedsprogene om alle tænkelige aspekter af Danmark: filosofi, samfundsliv, geografi, natur, teknik, kunst, litteratur, historie...

Danskerne skriver flittigt om sig selv, men det er måske mere spændende at se, hvad udlandet skriver om Danmark. Den mest fascinerende bog er nok en yderst velinformeret amerikaners dybtgående og meget positive analyse af folkehøjskolen og af dansk samfundsideologi (Steven M. Borish: *The land of the living. The Danish folk high schools and Denmark's non-violent path to modernization.* Nevada City, CA. 1991), men bemærkelsesværdig er også en hollandsk bog om Christian IV som arkitekt og byplanlægger. Og man kan blive overrasket over tidsskrifter udgivet af Carl Nielsen-selskaber i England og Frankrig.

Turistministeren kan glæde sig over en smuk og indbydende svensk bog betitlet *Dejlige danske kroer*, mens fysikere kan nyde bøger på georgisk og mongolsk om Niels Bohr.

Indenfor litteraturen kan man notere sig oversættelser af H.C. Andersen til 24 sprog, fra armensk, baskisk, bretonsk til tyrkisk, ukrainsk og walisisk. Karen Blixen må nøjes med 13 sprog.

Men også de nyeste danske forfattere finder man med glæde oversat, f.eks. Ib Michael, Pia Tafdrup, Peter Høeg, Dorrit Willumsen, Peer Hultberg...

En nationalbibliografisk nyhed er at Dania Polyglotta fra denne dobbeltårgang også optager udenlandsk litteratur på dansk - i praksis mest EF-publikationer. Dermed dækkes det hul i nationalbibliografien som opstod, da Dansk Bogfortegnelse og Dansk Periodicafortegnelse opgav at medtage denne kategori.

En anden nyskabelse, og et meget stort fremskridt, er at Dania Polyglotta fra og med denne årgang bliver produceret som udtræk af REX. Registreringen af bøger foregår ved tilretning af de allerede eksisterende poster i REX, mens andet materiale (artikler, småtryk etc.) grundregistreres. I begge tilfælde indlægges registreringerne til Dania Polyglotta i REX base 2 21, hvorfra de så trækkes ud til den trykte udgave. Denne fremgangsmåde letter arbejdet men indebærer også store fordele for benytttere af REX:

Ved at kalde 'base 2 21' får man adgang til en Dania Polyglotta som er on-line og dermed kumuleret og altid à jour.

Registreringen i basen er *fyldigere* end den af økonomiske grunde kan være i den trykte udgave, f.eks. finder man i basen også *pladssignatur*, *ISBN* og, ved oversættelser af danske bøger, *originaltitel*. Basen kommer samtidig til at fungere

som *katalog over de udenlandske særtryk* i DANS (Danske Afdelings Nyere Særtryksamling), i det omfang disse handler om Danmark (og den hidtidige *seddelregistrant* over DANS er hermed lukket).

Sven C. Jacobsen

Forskningsbibliotekar, cand.mag.

Dania Polyglotta 1990-1991. Literature on Denmark in languages other than Danish & Books of Danish interest published abroad. An annual bibliography compiled by the Danish Department of the Royal Library. Edited by Sven C. Jacobsen & Jan William Rasmussen. New series 22-23. Copenhagen. The Royal Library. 1993. 263 s. Kr. 450,-

Ung sprogforsker på rejse Breve til og fra Holger Pedersen 1892-1896

"Jeg har nu et Begreb om, hvad et fremmed Land er, og hvorledes man skal bære sig ad for at blive hjemme dér ...".

Således skriver en af Danmarks store sprogforskere, Holger Pedersen (1867-1953), i sine meget unge dage til sin lærer professor J.L. Ussing. Efter sin embedsexamen i 1892 drog Holger Pedersen ud på en længere studierejse i Europa. Rejsen, der kom til at vare fire år (1892-1896), var muliggjort af en række stipendier. Udenlandsrejser var dengang i 1890'erne ikke noget studenter normalt så hyppigt som nu til dags begav sig ud på, og slet ikke dersom man kom fra så beskedne kår som den sønderjyske lærersøn Holger Pedersen, så da han i marts 1892 tiltrådte sin rejse sydpå, var det første gang, han var udenfor sit fædrelands grænser. I de fire år, rejsen på grund af Pedersens sparsommelighed kom til at vare, skrev han en række breve hjem til sine tidligere universitetslærere, J.L. Ussing, Vilhelm Thomsen, Karl Verner og Herman Møller. Brevene fra disse rejseår udgør en helhed og giver et billede af en væsentlig periode i Pedersens udvikling som forsker.

Hovedmodtageren af brevene, der alle er bevaret i Det kgl. Bibliotek, var hans lærer i klassisk filologi, J.L. Ussing. Gennem brevene følger vi Pedersens dagligdag og ser hvorledes han myreflittigt udnytter bogstavelig talt hvert minut, suger indtryk og lærdom til sig. Efter hvert afsnit i sin rejse beretter han pligttopfyldende for Ussing, hvad han mener at have fået af udbytte i den forrige

periode. Hans rejse startede med et kort ophold i Italien, derefter tilbragte han det meste af et år i Leipzig for så i marts 1893 at drage sydpå og på Korfu at sætte sig ind i albansk sprog. Han havde tidligt fattet det program, at en indoeuropæisk sprogforsker måtte være bekendt med sprog i alle sprogfamiliens enkelte klasser. Dette styrede hans studier og udvalget af de sprog, han beskæftigede sig med på rejsen og senere i livet. Hans sprogstudier og hans til tider problematiske forhold til den lokale befolkning på Korfu og i Epirus får vi et levende indtryk af gennem hans breve. Efter sit ophold i Korfu tager han en kort tur gennem Grækenland for så at opholde sig i september-oktober i Venezia, hvor han dyrker sit næste sproglige emne, armenisk. En lang og tilsyneladende "kjedsom vinter" tilbringer han så i Berlin, hvor han slider med at færdiggøre trykmanuskriptet til sine albanske tekster, som han får udgivet med professor Brugmanns hjælp i det saksiske kongelige videnskabernes selskabs skrifter. ("...Berlin er nu også et så gyseligt Opholdssted, at man måske heri kan søge noget af Grunden til, at jeg netop for Öjeblikket er så oplagt til at istemme Nygrækernes Klager over (at være uden venner og gæstevenskaber) ..." Brev 60). Denne lange stillesiddende studieperiode afbrydes dog i foråret 94 af et ophold i Moskva. Denne Ruslandsrejse skildres detaljeret og levende i brevene. Men det sproglige udbytte af rejsen understreger Pedersen altid omhyggeligt, det er jo ingen fornøjelses- eller turistrejse han er på. Derefter i efteråret 1894 indleder han det betydningsfuldeste afsnit af sin rejse. Han går nu for alvor igang med sine keltiske studier, som han dyrker dels i Greifswald dels under et 5 måneders langt ophold i Irland. Dette Irlandsophold i efteråret og vinteren 1895-96 er sammen med opholdet på Korfu i sommeren 93 de perioder, der i brevene skildres mest levende, og fordi de giver et førstehånds billede af sprogforskeren i marken vel nok de mest umiddelbart fascinerende partier i brevene. Udover at de skildrer Holger Pedersens sprogstudier, giver de også et indtryk af relationer og konflikter, der kan opstå mellem en stuelærd forsker og en karakterfast og stædig irsk lokalbefolkning, der styres af en hårdfør praktisk dagligdag og derfor ikke ganske forstår Pedersens formål. "At nogen ubetalt skulde interessere sig for mit Forehavende (således som det i stort Mål var Tilfældet blandt Albaneserne), er absolut udelukket" (Brev 99). At han også havde haft sine problemer med albanerne har han nu på Irland glemt, "... jeg er begyndt at indtage en mere skeptisk Holdning overfor Stefanos, som har en ganske særlig Forkærlighed for at gå Krogveje ..." (Brev 30). Brevene fra hans studieophold ved universiteterne i Leipzig, Berlin og Greifswald skildrer foruden hans sprogstudier også hans kontakter med professorer og studiefæller. Han kommer i sine breve specielt til Ussing med sine

direkte og til tider stærkt kritiske personskildringer. Brevsamlingen dokumenterer således levende den senere så berømte sprogforskers studier i en grundlæggende fase af hans liv, og med deres detailrigdom skulle de forhåbentlig kunne give en bred kreds et indblik i, hvorledes sprogforskere arbejder og derved tjene til at udbrede forståelsen for disses arbejde.

Ruth Bentzen

Forskningsbibliotekar, cand.mag.

Ung sprogforsker på Rejse. Breve fra og til Holger Pedersen 1892-1896. Udgivet med indledning og noter af Ruth Bentzen. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. (Danish Humanist Texts and Studies 7). Kr. 290,-

Arabiske manuskripter

En katalog

Kataloget er et arabisk- og engelsksproget håndskriftkatalog, der i dybden beskriver og analyserer 62 arabiske håndskrifter, erhvervet til Det kongelige Bibliotek siden 1851, da det seneste arabiske håndskriftkatalog udkom, dels ved køb, gaver og overførsel fra andre af bibliotekets afdelinger, dels overført fra Universitetsbiblioteket i 1938-1951.

Disse 62 håndskrifter har hidtil kun været foreløbigt katalogiseret i form af håndskrevne katalogkort i ét eksemplar til benyttelse på Det kongelige Biblioteks læsesal.

Dette nye katalog indgår i serien *Catalogues of Oriental Manuscripts, Xylographs etc. in Danish Collections*. Bd. 1-6 udkom 1966-1983 og omhandler sydasiatiske, sydøst-asiatiske og mongolske håndskrifter og bloktryk. Dette bind beskriver håndskrifterne såvel kodikologisk som indholdsmæssigt, og som noget nyt gives korte biografier af forfattere, kopister og andre personer af betydning for teksterne, foruden henvisninger til andre kataloger og anden relevant litteratur.

Den engelsksprogede indledning giver en oversigtlig fremstilling af orientalistikkens historie i Danmark siden Reformationen (på grundlag af Københavns Universitet 1479-1979, bd. 8, 1990) og beskriver mere detaljeret de orientalske samlingers tilblivelse siden grundlæggelsen af Det kongelige Bibliotek. I noteapparatet gives biografiske henvisninger, primært til Dansk biografisk leksikons 3 udgaver, samt bibliografiske oplysninger om de omtalte orientalistes

hovedværker og henvisninger til håndskrifter på Det kongelige Bibliotek, de kan sættes i forbindelse med.

Den arabisksprogede indledning beskriver tillige Det kongelige Biblioteks nuværende opbygning og benyttelsesmuligheder, med sigte især på den nærmestlige bruger af kataloget.

Som overgang til håndskriftbeskrivelserne er der redegjort for de anvendte beskrivelsesparametre:

Titel: Som anført i håndskriftet. Supplerende oplysninger i kantet parentes. - Side eller blad, hvorfra titlen er hentet, i kantet parentes.

Emne: fx Koran, kommentar, fiqh (teologisk jura), andagtsbog.

Forfatter: Som anført i håndskriftet. Yderligere eller bedre kendt(e) navn(e) i kantet parentes. - Årstal i rund parentes. - Side eller blad, hvorfra forfatternavnet er hentet, i kantet parentes.

Kopist: Som anført i håndskriftet. - Side eller blad, hvorfra kopistens navn er hentet, i kantet parentes.

Dato for kopiering: Årstal efter den islamiske kalender som anført i håndskriftet. - Årstal efter kristen tidsregning i rund parentes.

Antal blade og sider: Som anført i håndskriftet, efterfulgt af antal sider beskrevet med hovedteksten (eventuelle korte tekster, randnoter o.a. anføres under Noter, nedenfor). - Noter i rund parentes.

Antal linjer pr. side: Herunder også eventuel inddeling i kolonner.

Størrelse: Håndskriftets udvendige mål: bindets højde, bredde og tykkelse. - Tekstblokkens mål.

Beskrivelse: Fysisk beskrivelse. - Skrifttype. - Illustrationer.

Noter: Vedrørende indholdet (fx om teksten er komplet eller ej, afvigelser fra autoriserede Koran-udgaver). - Europæisksprogede henvisninger (arabisksprogede henvisninger gives i den arabiske del af kataloget).

Ejermærker: Exlibris eller tilskrevne navne og isatte stempler m.m.

Proveniens: Håndskriftets sidste station før Det kongelige Bibliotek, samt eventuelle andre oplysninger om dets herkomst og vej til biblioteket.

Det arabisksprogede katalogafsnit er værkets hoveddel, med beskrivelser af hvert enkelt håndskrift suppleret med fyldige citater. Den engelsksprogede katalogdel omfatter alle essentielle data vedrørende de enkelte håndskrifter, men ikke den dyberegående indholdsanalyse. Den bruger, der kan læse håndskrifterne, kan jo også læse katalogets arabiske tekst, og det findes derfor unødvendigt at dublere beskrivelserne fuldt ud i den engelsksprogede del; det ville for eksempel være urimeligt at gengive citaterne af teksternes første og sidste afsnit

i transskription.

I fortsættelse af den arabisk-sprogede del indsættes registre og litteraturliste.

Mellem registrene og den engelsksprogede del, midt i bogen (de arabiske og engelske tekster har modsat læseretning og vil således mødes i midten), indsættes fotografiske reproduktioner af håndskrifternes første og sidste sider, samt enkelte andre sider af betydning.

Disse reproduktioner af skrifttype og skriftstil er vigtige: hvis Det kongelige Bibliotek har et identificeret håndskrift, kan de fotografiske gengivelser være et væsentligt hjælpemiddel ved identifikationen af andre, hidtil uidentificerede håndskrifter i andre samlinger. At håndskrifter i givet fald er skrevet af samme hånd, kan alene dokumenteres af den fotografiske gengivelse, ikke ved beskrivelse i tekst.

Dertil kan reproduktionerne og de tilhørende uddrag af håndskrifterne i den trykte arabiske tekst danne grundlag for øvelser i arabisk skriftlæsning – en vigtig hjælpedisciplin for det videnskabelige arbejde med filologi- og historiens arabiske kilder.

– Værket er tænkt ikke alene som et forskningsbaseret de-

Cod. Arab. Add. 38. (1960-4): 'Mufti'ernes sagsakter'.

skriptivt katalog, men også som et videnskabeligt opslagsværk, der fører læseren fra de konkrete håndskrifter og den dertil knyttede skriftlæsning videre ud i den arabiske litteraturhistorie og personbiografi og dybere ind i den del af lærdomshistorien, der omhandler arabistikken i Danmark.

Stig T. Rasmussen
Fung. afdelingsleder, mag.art.

Catalogue of Arabic Manuscripts in The Royal Library, Copenhagen : Codices Arabici • Additamenta & Codices Arabici Simonseniani / by Ali Abd Alhussein Alhaydari and Stig T. Rasmussen. - 448 s. : ill. - Catalogues of Oriental Manuscripts, Xylographs etc. in Danish Collections, vol. 5.1.

Danmark og Antikken 1980-1991

Bibliografien registrerer alt, hvad der er trykt på dansk inden for området: den græsk-romerske oldtid i perioden 1980-1991. Artikler i dagblade er ikke medtaget. Bibliografien spænder fra oversættelser af oldtidslitteratur, over allerede-de-gamle-grækere-afsnit i fagbøger til foredragsresuméer i fagpressen. Desuden medtager den anmeldelser af og debatter om den registrerede litteratur, genoptrykt af ældre udgivelser samt danske resuméer af disputatser.

Udover den traditionelle "klassikerlitteratur" medtager bibliografien også litteratur om de klassiske fags stilling i dansk skolevæsen og kultur, den klassiske verdens bundfældelse i andre kulturer og de klassiske fags forskningshistorie.

Bibliografien tager ikke hensyn til niveauet i det trykte. Hvad man finder i den kan derfor være såvel på det højeste faglige plan som på et mere bredt formidlende eller rent pseudovidenskabeligt plan. Det sidste er dog sjældent, og bogen dokumenterer, at dansk forskning også i de klassiske fag er præget af såvel solid faglighed som en tradition for god og up-to-date populærvideenskabelig formidling.

Marianne Alenius
Bibliotekskonsulent, lic.phil.

Danmark og Antikken 1980-1991. En bibliografi over 12 års dansksproget litteratur om den klassiske oldtid. Ved Flemming Gorm Andersen. Det kongelige Bibliotek : Museum Tusulanums Forlag. 1994. 280 s. (Danish Humanist Texts and Studies 8). Kr. 230,-